

Červeňák, A.: Reflexie esteticko-antropologické. Nitra 2008, s. 51-60.

C. RECEPCIA UMELECKÉHO DIELA. Rôzne podoby recepčných estetík vytvorili rôzne modely recepcie. Medzi najdôležitejšie problémy recepcie a interpretácie patria tieto: existuje *nekonečné čítanie* umeleckých diel (Derrida), ich nekonečná interpretácia (Pierce), vyplývajúca z *neobmedzenej semiózy* (Rottry) a z *otvoreného poznania* (Eco), alebo uvedené aktivity majú svoje hranice? Ak hranice neexistujú, kto určí, či umelecké dielo bolo *podinterpretované* alebo *nadinterpretované*? Ak hranice existujú, čím sú určované: koreláciou medzi vysielanou a prijatou správou, medzi kódovaním a dekodovaním umeleckého diela, medzi umeleckou konštrukciou a jej dekonštrukciou atď.? Všimnime si toto: uvažuje sa o nekonečnom čítaní, o nekonečnej interpretácii, o neobmedzenej semióze, o otvorenom poznaní, o podinterpretovaní, interpretovaní i nadinterpretovaní atď., ale nikde sa nehovorí o tom, *kto to všetko uskutočňuje*. Akoby uvedené poznávacie aktivity existovali sami o sebe, čosi ako Kantov čistý rozum, ako nejaké *perpetuum mobile*. Estetická hermeneutika sa pokúša toto nedorozumenie odstrániť: *hermeneutický interpretačný kruh* predpokladá komunikáciu pred kontaktom s dielom (dobové vedomie recipienta), komunikáciu s textom v diele (teleologická analýza jeho častí i celku) i komunikáciu po výstupe z diela (a zaradení ho do všemožných kontextov). U. Eco uvažuje o *naivnom, modelovom a ideálnom* čitateľovi, ale my nevieme, z hľadiska akého systému súradníc je čitateľ taký alebo onaký.

Esteticko-antropologická koncepcia vychádza z toho, že subjektom (agensom) recepcie je človek, ktorý poznačuje všetky formy i hodnoty recipovaného umeleckého diela. Aký recipient – taká recepcia. Recepčné predpoklady recipienta (človeka) predurčujú, čo i ako sa bude z diela recipovať. K *optimálnej recepcii* i interpretácii dochádza vtedy, ak čitateľ *sa stotožnil* so spisovateľom („Toto je môj obľúbený spisovateľ“); k *minimálnej* – ak medzi čitateľom a spisovateľom *nevznikla komunikácia* (iba informácia); k *zmiešanej* – ak pôsobia prvky oboch predchádzajúcich recepcií a vytvárajú akúsi eklektickú jednotu.

Optimálna recepcia:

S (subjekt) s dominantou P = príroda (genotyp) – čitateľ s dominantou P

S (subjekt) s dominantou S = sociéta (fenotyp) – čitateľ s dominantou S

S (subjekt) s dominantou D = duch (nootyp) – čitateľ s dominantou D

Minimálna recepcia (napríklad):

S (autor) s dominantou D – čitateľ s dominantou S atď.

Zmiešaná recepcia:

S (autor) P + D – čitateľ P + S atď.

Toto sú pravdaže *antropologické predpoklady* recepcie. Hrajú dôležitú úlohu. Proces socializácie antropologických predpokladov (východísk, kvalít) môže ich posúvať rôznymi smermi, poskytovať im nové obsahy. Osud môže urobiť z romantika ekonomického účtovníka, z pragmatika duchovného kazateľa. Socializáciu človeka zásadným spôsobom ovplyvňuje jeho osobná i spoločenská -

Axiológia, systém hodnôt, ktoré zdedil a ktoré si počas života vytvára. Hodnoty môžu byť *objektívne*, ku ktorým je človek vychovávaný a vedený od kolisky po hrob (sú to hodnoty spoločenské – ideologické, profesionálne; skupinové – rodinné, etnické, národné atď.) a hodnoty *subjektívne*, ktoré môžu byť, ale aj nebyť v súlade objektívnymi hodnotami (takto vznikajú postavy nonkonformistov, nespokojencov, rebelov atď. v súkromnom, ale aj

v spoločenskom živote).

Hodnoty, hodnotový systém, ako vidieť, vytvára človek, resp. spoločnosť. Aký je človek a spoločnosť, také sú hodnoty. Iné vládli v rôznych kultúrno-civilizačných epochách (v epoche mytologickej, náboženskej, kresťanskej, scientistickej, vedeckotechnickej kultúry), iné v rôznych socio-spoločenských formáciách (v matriarcháte i patriarcháte, v otrokárskej i feudálnej spoločnosti, v čase „reálneho socializmu“ i rozvinutého kapitalizmu), iné v paradigmatách filozofických a duchovných (v racionalistickej i intuitívnej, materialistickej i idealistickej, náboženskej i ateistickej, kresťanskej i moslimskej životnej atmosfére atď.). *Lenže vždy sú to hodnoty vytvárané človekom z ľudskej situácie pre človeka.* Vychádzajúc zo štruktúry človeka (z motívov jeho konania, ktoré smerujú k jeho záujmom), môžeme hovoriť o týchto antroposociálnych a duchovných hodnotách:

Hodnoty prírodné. Často počujeme: najväčšou hodnotou je život. Zdôrazňujú to najmä ľudia, ktorí majú tzv. zdravotné problémy (nemocní, defektní, kaliky atď.) alebo tí, ktorým sa sociálny život nevydaril. Ale vravia to aj ostatní, najmä pred tvárou zániku (smrti), keď si vzdychajú – Načo to všetko bolo? Človek, ktorý nenašiel v živote nijaký vyšší zmysel (rodičovský, duchovný, sociálny), absolutizuje samotný život. Nálady skepse, straty viery, defetizmu vznikajú po osobných alebo spoločenských krízach (Človek máva rukou: Všetko je márnosť nad márnosť, samá márnosť).

Túto polohu (neplnohodnotnosť, resp. superhodnotu ľudského biografického a sociálneho života) exploatujú rôzne naturistické aktivity – *filozofické* (iracionalizmus, panteizmus, russeauizmus, filozofia života, adamizmus, freudizmus a ďalšie), esteticko-umelecké (romantizmus, neoromantizmus, surrealizmus, imažinizmus, dadaizmus a ďalšie), *duchovné* a *kresťanské* (animizmus, antropocentrizmus, kult Matičky-Zeme, kozmizmus, kultu zvierat, rastlín, kozmických telies v starých a východných kultúrach atď.) a vytvárajú si svoje hodnotové rebríčky, koncepcie, systémy.

Hodnoty prírodné získavajú najmä dnes veľkú aktuálnosť, keď dochádza k nadmernému znečisťovaniu prostredia (protesty ekologických hnutí), dokonca ohrozenie života na našej planéte (možná termonukleárna katastrofa).

Ak v minulom storočí F. Švantner (biologicky chorľavý) videl v prírode a v prírodných hodnotách zmysel života (román *Nevesta hôľ*, v ktorom hrdinka Zuna sa v závere rozplynie a splynie s prírodou), na začiatku 21. storočia V. Pelevin (sociálne chorý) prehodnocuje nezmysel sociálnych jatiek v Rusku spreď sto rokmi (román *Čapajev a Pustota*), v ktorom známi hrdinovia – Peťka, Čapajev, Anka, Kotovskij – v alkoholickom, drogovom a snovom opare hľadajú zmysel svojich donkichotských „hrdinstiev“. U Švantnera príroda je zeleným chrámom (v rovine sémantiky a štýlu, v sujetových lokalitách a duchovných kontempláciách), u Pelevina príroda tvorí šedivý, zakalený kontrapunkt krvavým dobrodružstvám.

Taký je determinizmus prírodných hodnôt. Existujú však

Hodnoty sociálne, ktoré človek a spoločnosť považujú za primárne. Od toho, či človek je Rockefellerom (boháčom) alebo Procharčinom (žobrák v Dostojevského novele *Pán Procharčin*) sa odvíjajú dva protichodné subjektívne hodnotové systémy. Človek ako sociálna osobnosť sa realizuje v spoločnosti, a preto objektívne (spoločenské) hodnoty sa stávajú preňho rebríkom, po ktorom stúpa k dosiahnutiu svojich spoločenských cieľov. V minulosti, keď rytmus sociálneho života bol pomalý (dlhé obdobie otrokárskej a feudálnej spoločnosti), moh-

lo sa zdať, že sociálne hodnoty (u otroka také – u otrokára iné, u vyšších stavov také – u jednoduchých ľudí onaké), že sociálne hodnoty sú pre človeka dominantné. Dnes, v dobe prevratných vedeckých a najmä spoločenských zmien (napr. 40 rokov panstva komunistického systému, ktorý sa zrútil a zrútil sa aj jeho hodnotový systém), keď včerajší mocipáni sú dnes politicky bezmocní, sociálne hodnoty sa veľmi rýchlo modifikujú a menia. Generácia, ktorá vstupuje do života, zápasí o svoje miesto v spoločenskom rebríčku, generácia, ktorá odchádza zo života, prehodnocuje svoj život, svoje hodnoty a ... a čo? – nostalgicky vzdychá, brojí proti dnešku, zápasí o nové miesto pod (sociálnym) slnkom, absolutizuje prírodné hodnoty?

Zápas človeka v spoločnosti (so spoločnosťou alebo proti nej) tvorí sociálny zmysel človeka. Vo filozofii ho reflektujú také myšlienkové prúdy ako pragmatizmus, pozitivizmus, materializmus, v umení a literatúre – realizmus, neorealizmus, nový realizmus, suprarealizmus, v estetike – mimetizmus, kreativizmus, pop-artizmus, idey sociálnej angažovanosti, revolučnosti atď. *Konformná literatúra* tvrdí, že život je taký, aký je, a preto treba ho žiť (osvojuje si dobový systém hodnôt), *nonkonformná literatúra* dokazuje, že život je deformovaný, odcudzený, ukradnutý, a preto ho treba zmeniť (bojuje proti dobovému systému hodnôt), *nadčasová literatúra* uniká zo sociálneho sveta (pro a contra) do svojich asociálnych svetov.

Konformní spisovatelia a ich hodnoty odchádzajú s dobami, s ktorými sa stotožnili (autori socialistického realizmu – Ažajev: Ďaleko od Moskvy, Babajevskij: Rytier zlatej hviezdy). Nonkonformní autori žijú, pokiaľ existuje averzia proti včerajšku, ale zaniknú, ako náhle sa táto averzia vyčerpá. Nadčasové hodnoty literatúry fungujú iba vtedy, ak komunikujú s časom (časmi).

Taký je zhruba determinizmus sociálnych hodnôt.

Hodnoty duchovné sú korelátom časových i nadčasových motívov aktivity človeka ako duchovnej individuality. Prírodné hodnoty sú primárne (človek chce žiť), hodnoty sociálne sú sekundárne (v mene čoho žiť), hodnoty duchovné sa pokúšajú poskytnúť biologickému a sociálnemu človeku, ktorý je konečný, nádej, ilúziu, perspektívu nekonečnosti. Ak v minulosti koexistovali *dve takéto perspektívy* (*antropologická* – človek je nekonečný v štafete ľudstva, a *náboženské* – človek je nekonečný v stretnutí s Bohom), v 20. storočí *supramoralizmus* ponúkol ďalšiu možnú utópiu – perspektívu (jednota všetkých synov a dcér s cieľom vzkriesenia k životu všetkých otcov a matiek všetkých čias a ich večný život na všetkých planétach vesmíru). 21. storočie prichádza s ďalšou hypotézou – nádejou (ak existujú odvrátené tváre: svet – antisvet, hmota – antihmota, nie je vylúčené, že existuje aj korelácia život – antiživot, človek – antičlovek, nie ako negácia tézy, ale ako jej transformácia a mutácia).

Prírodný a sociálny život človeka je konečný – konečné sú aj jeho hodnoty. Majú však aj niečo nekonečné? Náboženstvo ponúka nekonečnú (a nesmrteľnú) dušu, veda prichádza s ponukou nekonečného Cerebra (ľudské cerebrum ako súčasť kozmických síl, kozmického Vedomia). Človek túži po osobnej transcencii (pragmatizmus: Posad' strom, postav dom a zanechaj potomstvo) a tejto túžbe sa snaží vo svojom prírodno-sociálnom živote slúžiť, vyhovieť. Tvorí! Druhú ľudskú prírodu – materiálnu i duchovnú, vedeckú i umeleckú. *Tvorbou sa približuje k Tvorcovi* (Demiurgovi Všetkého). Toto je najvyššia možná hodnota (hodnoty) ľudského života. Človek sa pozerá do očí Sokrata a Aristotela, Krista i Piláta, Kopernika i Newtona, Danteho i Shakespeara, Einsteina i Fjodorova, Puškina i Dostojevského a pokúša sa odovzdať žiaru ich očí, duše i ducha svojim súčasníkom i budúcim potomkom. Čo ho čaká v budúcnosti? Čo nás čaká o sto rokov, parafrázujem výrobcu kôl Kollára, čo z nás bude o sto, tisíc, milión rokov? Ktoré hodnoty – prírodné, sociálne a duchovné – a v akej ich podobe –

máme chytat' a chytiť? Porozmýšľajme ...

NA ZÁVER: Doteraz sme uvažovali o človeku, predovšetkým o jeho súvislostiach s *kontextami*. Pokúsme sa ho teraz včleniť do textu (na mikro úrovni). O čom hovorí napríklad segment textu – „*Janko rieši úlohu*“?

Je tu ktosi (*Janko*) ako substancia (*podstatné meno* ako znak, ikon, symbol), ktoré sa stáva agensom deja (*sloveso rieši*) smerujúceho niekam, k niečomu, pre niečo (k úlohe). Ide o plnovýznamovú vetu (podmet – prísudok – predmet), ktorá má univerzálny ontologický, syntaktický, sémantický význam (vety – profesor prednáša literatúru, aspiranti počúvajú prednášku, Janko provokujúco zíva – sú ontologicky, syntakticky a sémanticky plnovýznamové). Lenže, stojac na začiatku hermeneutického kruhu, pýtame sa: Aký Janko, čo za Janko? Nejde snáď o ikon hlúpeho, resp. prešibaného Janka z rozprávok? Alebo o Janka, s ktorým sme včera popíjali víno (pili ho však aj Kristovi učeníci). Obraz vyvoláva obraz, začína lavína nekonečnej (či neobmedzenej, alebo predsa len obmedzenej) semiózy, komparatívne asociácie, palimpsest či intertextualita. Janko „rieši“ – čo rieši? – tri tajomstvá rozprávkovej princeznej, kliatbu ježibaby, tajomstvo sveta a človeka, resp. Einsteinovskú rovnicu? Janko rieši „úlohu“ – akú úlohu, kto mu ju dal, čo chce týmto povedať atď. Text, ako vidieť, produkuje nekonečnú reťaz významov a túto zložitú ontologicko-textovú konštrukciu čitateľ musí, ako vraví Derrida, dekonštruovať, aby z jej tehál si mohol postaviť svoju konštrukciu ...

Holá veta vypovedá o podstate reality, pokúsme sa ju rozšíriť:

Nezbedný ... nezodpovedný ... rafinovaný Janko ... , alebo hľbavý ... mysliteľský ... veriaci Janko, alebo – to prasa Jano ... atď. Môžeme aj naďalej zostať na úrovni mikroanalýzy výpovede a skúmať jej, ako by povedal Eco, esenciálne (podstatné) alebo náhodné (akcidentálne) posuny, významy ... Čo znamená, že Jano je prasa? – že je špinavý (telesne alebo duševne), alebo romantický (ako z rozprávky O troch prasiatkach)? Čo sa zmení, ak k séme „rieši“ pridáme sémy – tajnostkársky, namáhavo, ľahotkársky rieši... čo sa zmení, ak výpovednú hodnotu sémy „úloha“ rozšírime a prehľbíme aktantami – syzifovskú, oidipovskú, prorockú, banálnu úlohu. Výpoved' – „Janko rieši úlohu“ sa v procese recepcie (komunikácie, semiózy), mení z trpaslíka na obra, nie však v objektívnej realite, ale vo vedomí recipienta – človeka. Mikroanalýza textu je prostriedkom, ako sa dostať k tomu, kto slovo a text vymyslel, aby mohol komunikovať (komunikatívna teória vzniku jazyka) s niekým iným, kto tomu slovu rozumie. A rozumie mu v plnej šírke a hĺbke iba človek.

To, čo nemá význam pre človeka, nemá význam ani pre kultúru, umenie a literatúru. To, čo má význam, je ľudsky zmysluplné (aj keď dodnes v mnohých prípadoch nepoznané) a iba ono poskytuje človekovi (v našom prípade literárnemu vedcovi) zmysel jeho aktivite.

Text je východisko, okno, zámienka, podnet, inšpirácia atď. pre nastol'ovanie všetkých estetických a umeleckých problémov literatúry. Pozastavili sme sa pri najnižších zložkách textu (slovo, syntagma, veta), teraz sa pokúsime pozastaviť sa pri jeho najvyšších zložkách (konotáciách). Máme pred sebou texty:

„*Obrovský biely brezový kmeň bez koruny, ktorú zrazil víchor alebo blesk, dvíhal sa z tejto zelenej húšťaavy do výšky proti oblohe ako vysoký rovný st[ř]p z oslepujúceho mramoru; šikmý ostrý kýpeť, ktorý ho zakončoval namiesto hlavice sa temnel na jeho snehobielom tele ako čiapka alebo čierny vták. Divý chmel" zadúšajúci dole chabzu, jarabinu a liesky, ťahal sa po celom žrdkovom plote, dral sa dohora a dosahoval do polovice kmeňa odčesnutej brezy*“.

V tomto úryvku nachádzame 25 podstatných mien, 13 prídavných mien a 7 slovíes (sústredíme sa iba pri plnovýznamových slovách a hlavných vetných členoch – podmet, prísudok, prívlastok, predmet).

Ide zhruba o pomer: 25:13:7, čiže 3:2:1, prevažuje predmetnosť (3) na poslednom mieste sa nachádza procesualnosť (1). Máme pred sebou takmer statický svet, svet predmetov, medzi ktorými sú minimálne ontologické a modálne rozdiely (aspekt sémantický a syntaktický). Aké sú jeho pragmatické aspekty (vzťahy znakov k interpretom)? O tom – neskôr, najprv si pozrime druhý text:

„Obedoval som u nich. Kňazná je ku mne veľmi milá, ale od dcéry sa ani nehne. Hnevá ma to ...! Zato sa na mňa usmialo šťastie z inej strany. Viera na kontesu žiarli! A čo neurobí žena súperke naprotiveň? Raz sa jedna žena zalúbila do mňa len preto, že som miloval inú. Ženský úsudok je najzvláštnejšia vec! Ženy ťažko o niečom presvedčiť; jediný spôsob je dosiahnuť, aby presvedčili samé seba. Poradie dôkazov, ktorými chcú umlčať svoje predsudky, je veľmi svojrázne. Ak chceme pochopiť ich myslenie, musíme vo svojom rozume poprevracať školské pravidlá logiky“.

V tomto úryvku nachádzame 19 podstatných mien, 5 prídavných mien a 19 slovíes. Pomer základných vetných sém je 19:5:19, čiže 3:1:3. V prvom texte pomer podstatných mien a slovíes bol takmer 4:1, v tomto úryvku je 1:1. Máme pred sebou svet dynamický, procesualný, zodpovedajúci *relačnému* modelu sveta a človeka (v prvom prípade prevláda *substančný* model). Pohyb vecí prevláda nad vecami, statika bytia je podriadená reflexii o nej.

A teraz sa pozrime na tretí text:

„Spodné okenné sklá v jeho pracovni boli zatiahnuté nepreniknuteľnými závesmi, vedl'a dvoch lebiek sa objavila maličká Venuša; všade povyrastali akoby zo zeme sadrové hlavy s výrazom úžasu, hanby, žiarlivosti, hrdinstva, tak ako ich chápe učené sochárstvo, čiže tak, ako sa nenachádzajú v prírode. Vladimír prestal strihať vlasy a celé dopoludnie sa tmolil vo veste, tento kostým proletára mu ušil krajčír – aristokrat na Nevskom prospekte“.

V tomto treťom úryvku nachádzame 22 podstatných mien, 11 prídavných mien a 8 slovíes. Ich pomer 3:2:1 hovorí o predmetnosti (substančnej ontológii)sveta, ktorý akoby znehybnel. Pripomína nám to text prvý (3:2:1), ale je to iba zdanie, pretože ide o oveľa zložitejšiu štruktúru substantív – z 22 substantív je 11 konkrétnych a 11 abstraktných (v prvom texte nenachádzame ani jedno abstraktné podstatné meno). Ak zväžíme, že abstraktá sú nositeľmi idey (konkréta – entity), máme pred sebou obnaženú podstatu nad javom, zmysel nad vecou.

Tento pobyt v hermeneutickom kruhu štýlu si vyžaduje, aby sme sa na sémanticko-syntaktickú realitu textu pozreli z širšieho pragmatického hradiska. Prvý text patrí Gogol'ovi, druhý – Lermontovovi, tretí Hercenovi. Sú to texty – synekdochy sveta a človeka, ktoré vyjavujú iba jednotlivé stránky svojej existencie – Gogol'ov *predmetný svet* je statický, Lermontovov – *procesualný*, dynamický, Hercenov – *teleologický*. Uvedené texty prišli po Puškinovi, tvorcovi univerzálneho a harmonického sveta (aj jeho nonkonformní buriči túžia po ňom), ktorý sa však po roku 1825 rozpadol na svoje prvopočiatkové ontologické prvky (po neúspešnom povstaní jeho piati organizátori boli popravení a ďalší 120 aktivisti vyslaní na Sibír). Po niekoľkých rokoch tvorivého nevýrazného šumu Gogol' akoby zozbieral do esteticko-ontologickej štruktúry prvky sveta a človeka, Lermontov dal ich do pohybu a Hercen tento bezcieľny biologicko-antropologický pohyb usmernil k zmysluplnej idey (prostredie požiaria

ľudí), z genologického hladiska Gogol štrukturoval *predmetný prúd* ruského realizmu, Lermontov – *psychologický* a Hercen *filozofický* prúd. U Gogol'a človeka žije, pretože žije (Starosvetskí statkári), svet existuje, pretože existuje. Nie div, že až doba dorastie, *absurdisti* nájdu tu svoje korene. Lermontov dal do pohybu svet i človeka, ale nevie, aký to má zmysel. Nie div, že francúzski *utopisti* preložia román Hrdina našich čias ako jeden z prvých ruských románov a nájdu v ňom stelesnenie „teórie vášní“, ktoré sú od Boha dané (miera ich satanizmu je mierou satanizmu spoločnosti). Hercen našiel zmysel ruskej mizérie (sreda zajela), čím zvalil vinu za všetko zlo na spoločnosť, ale zľahčil zodpovednosť človeka za „sredu“.

Také sú pragmatické výstupy z literárnych textov.

NA ZÁVER (druhýkrát)

Nijaká výpoveď o realite sveta nie je totožná so samotnou realitou. Vystihuje iba nejakú jej časť. Preto človek (ale aj spisovateľ), pokúšajúci sa ju evokovať, používa často takéto kliše: *Neviem, či sa mi podarí ... Nie je to celkom to, čo som chcel povedať* atď.

Umenie a literatúra sa pokúšajú odstrániť túto nedokonalosť slova (znaku, ikonu, symbolu reality), využívajúc na to umelecké obrazy, ktoré nemajú iba výpovednú (sémantickú) hodnotu, ale obsahujú aj ich sprievodné javy – *synestéziu, semiózu, syntézu*. Občas sa im to darí, ale najčastejšie nie, pretože obraz reality môže realitu nielen približovať, ale aj vzd'alovať, znejasňovať. Notoricky známa je Danteho interpretácia Žalмов:

*„Keď vyšiel Izrael z Egypta,
Jakubov dom z rudy temnej reči,
stala sa Judea svätyňou Božou“.*

Dante ponúka (v súlade s hermeneutikou sacra, ktorá poznala štyri spôsoby interpretácie Svätého Písma – doslovnú, alegorickú, morálnu a anagogickú, tj. smerujúcu do výše) taktiež štyri interpretácie uvedeného Žalmu.

Prvá (*doslovná*) interpretácia: ide o opis cesty Izraelitov z Egypta do zasl'úbenej zeme pod Mojžišovým vedením;

druhá (*alegorická*) interpretácia hovorí o vykúpení človeka skrze Krista;

tretia (*morálna*) interpretácia zdôrazňuje cestu hriešnej duše do stavu milosti a blaženosti;

štvrtá (*mystická*) interpretácia evokuje únik svätého ducha z väzenia hmoty do ríše slobody a večnej slávy.

Dejiny zmocňovania sa umeleckých textov (ich interpretácia) sa v dejinách šírili ako huby po daždi. Každá epocha, každá výrazná osobnosť prichádzala s nápadmi, ako umelecký text pochopiť, dešifrovať, dekodovať, dekonštruovať. Pierceho teória neobmedzenej semiózy otvára dnes (ale platilo to aj včera) dvere akejkol'vek interpretácii umeleckého textu – a každá má svoju relatívnu pravdu, každá oslovuje a komunikuje s príbuzným recepčným vedomím v istom chronotope (časopriestore). Všetko je panta rei (objekt i subjekt poznávania), ale aj dejiny literárnej vedy (receptie a interpretácie umenia). Všetko to z odstupom času vyzerá ako veľkolepé panoptikum (či múzeum, resp. krematórium?) textových horolezcov, pokúšajúcich sa zmocniť sa umeleckých textov i kontextov. Prečítajme si aspoň niektoré epitafy: *hermeneu-*

tika sakra, metóda deskriptívna, historická, sociologická, kulturologická, socio-kultúrna, etická, filozofická, estetická, biografická, estopsychologická, psychologická, filologická, hermeneutická, gnostická, štrukturalistická, komunikatívna, formálna, semiotická ... atď. My, deti druhej polovice 20. storočia, a vy mladší, nádeje pre 21. storočie, stojíme pred pomníkmi „nespokojných duší a duchov“ a recipujeme útržky (a občas aj celé systémy) ich posolstiev a oni (Aristoteles i Platón, grécki gnostici i stoici, cirkevní otcovia, Plotinus i Tomáš Akvinský, Boualeau, Lessing i H. Taine, Belinskij i Eichenval'd, Kierkegaard i Nietzsche, Bergson i Gadamer, Šklovskij i Mukařovský, Adorno i Croce, Cassirer i Bachtin, Diltney, Heidegger i Lotman, Bakaoš i Miko, Lyotard i Derrida – a ďalšie desiatky i stovky oráčov na poli ľudského esteticko-duchovného univerza) my ich oslavujeme a oni mlčia, ako Dostojevského Veľký Inkvizítor .

Naše osudy sú preto v našich rukách. Z tehál teoretických Dómov našich predkov, ale aj z vlastných materiálov a zistení chceme budovať vlastné príbytky.

Aké?

Na Slovensku máme veľa teoreticky vyspelých literárnych vedcov a kritikov (počnúc Vajanským a Škultétym, Považanom i Matúškom, Felixom i J. Števčekom, O. Čepanom i S. Šmatlákom, N. Losským i J. Kopaničákom až po dnešné osobnosti – P. Liba, S. Rakús, V. Žemberová, V. Šabík, V. Petřík, V. Marčok, A. Antoňák, Z. Kasáč atď.), ktorí vyorali isté brázdy, po ktorých môžu spoľahlivo kráčať mladí adeпти literárnej vedy.

Na základe uvedených (vedeckých) i osobných životných peripetií našim osudom sa stala esteticko-antropologická koncepcia umenia a literatúry.

Slová Knihy Véd, Talmudu i Koránu, Božskej komédie i Kráľa Leara, Stratených ilúzií i Fausta, Mŕtvych duší a Koreňov a výhonkov vybledli, stratili svoj východiskový sémantický kód, svoj pôvodný komunikačný úzus ...

Sujetové peripetie Odysey i Slova o pluku Igorovom, Don Quijota i Zbojníkov, Nevesty hôľ i Tichého Donu stratili veľa zo svojich vynaliezavosti, konštrukcií a montáží...

Témy Putovania za tri moria, Ságy rodu Forsytovcov, Kotlina i Čapajeva, zlatokopov na Aljaške a v Severnej Karolíne zostarli ...

Ale ČLOVEK – jeho prírodné, sociálne a duchovné golgoty a krížové cesty, stelesnené v slovách (či už v znakoch, alebo ikonách a symboloch), sujetoch a témach zostali a zostanú, pokiaľ na tejto planéte zostane aspoň jeden človek. A práve apokalyptické vidiny a sny o tom, že by mohol zostať iba sám jeden, robia esteticko-antropologickú koncepciu umenia a literatúry nanajvýš aktuálnou.